

Atatürk'e Yanlış Söylenen Bir Zarf: Tabben

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Yeni Türk alfabesine geçeli seksen dört, Türk Dil Kurumu kurulalı seksen yıl geçmiş olmasına rağmen Türkiye Türkçesinin yazımında hâlâ sorunlar bulunmaktadır. Türkçeyi yanlış kullanmanın sorumlusu dil, dil bilimciler veya yazım kılavuzları değildir. Sorumlu, insanlarımızın Türkçeye duyarsızlığı ve vurdumduymazlığı olsa gerek. Son yıllarda okullaşmayla birlikte eğitim düzeyinin hızla yükselmesi, kitap satışlarındaki artış, basılı ve görsel basının yaygınlaşması, Türkçenin daha çok yazılması gibi olumlu gelişmeler bile dilimizin yanlış kullanılmasını engelleyememektedir. Hâlâ kimi kelimeleri yanlış yazıyor, kimilerini olduğundan farklı sesletiyor, kimilerine de ilgisiz anlamlar yüklemeye devam ediyoruz. Dilimizde yanlış kullanımlara çoklukla ödünç kelimelerde rastlanılmaktadır. Batı dillerinden, özellikle de İngilizceden hızla giren kelimeler dilimizi birçok yönden olumsuz etkilemekte, Arapça ve Farsça kökenli kelimeler ise kültür dünyamızdan çekilmekte, kalanlar ise gittikçe eskimektedir. Böyle olunca da yazılı metinlerde pek rastlamayıp yalnız kulaktan duyduğumuz kimi kelimeleri yanlış kullanıyor veya yanlış yazıyoruz.

7 Şubat 2012 günü *Vatan* gazetesinin sürmanşetinde ve devamı olan 6. sayfasında Uğur Koçbaşı imzasıyla yayımlanan, “**En net sesi ABD’de çıktı!**” başlıklı özel haberde, Atatürk’ün şimdiye kadar duyulan en net ses kaydının Amerikan Ulusal Arşivleri’nde bulunduğu, 1958 yılında ABD tarafından hazırlanan ‘Muhteşem Türk’ isimli belgeselde yer alan kayıta Atatürk’ün sesinin Nutuk konuşmasındakinden çok daha tok olarak duyulduğu belirtilmektedir. Sürmanşette, gazetenin Genel Ağ sayfasında “Muhteşem Türk” isimli görüntünün izlenebileceği de söylenmektedir. Haberde, Atatürk’ün görüntülerinin yer aldığı bu DVD şöyle tanıtılmaktadır: “*Türkiye’nin Kore Savaşı’nda Amerikan ordusunun yanında yer alarak NATO üyesi olmasının ardından Amerikan halkına ‘bu yeni müttefik ülkenin’ tanıtılması için çekilen ‘Muhteşem Türk’ (The Incredible Turk) isimli belgeselde Atatürk ve yarattığı modern Türkiye, en çarpıcı yönleriyle anlatılıyor. 1958 yılında çekilen ve Amerikan Ulusal Arşivleri’nin internet sitesinde yayınlanan belgesel, DVD formatında ve çok kaliteli Atatürk görüntüleri içeriyor. Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi ve Merkezi*

Haberalma Teşkilatı'nın (CIA) gizli arşivlerinden faydalanılarak hazırlandığı belirtilen belgeselin en çarpıcı bölümü ise Atatürk'ün kendisini ziyarete gelen Amerikan elçisi ile yaptığı görüşmenin ardından cumhurbaşkanlığı köşkünün bahçesinde düzenlenen basın toplantısı..."

Kimi yazım yanlışlarının yer aldığı yukarıdaki DVD tanıtımından sonra Atatürk belgeselinin en çarpıcı bölümü hakkında şu bilgiler verilmektedir:

"1927-32 yılları arasında ABD'nin Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapan Joseph Clark Grew, basın mensuplarının karşısında Atatürk'ün yarattığı modern Türkiye'nin Amerika'nın en önemli müttefiklerinden biri olduğunu anlatırken yanibaşında kendisini dikkatle dinleyen Mustafa Kemal'den "Gazi" sıfatıyla bahsediyor. Atatürk, "Gazi Mustafa Kemal" sözünü duyduğu an elçiye dönerek başıyla selam veriyor. Elçi, Atatürk'ün adının her zaman kalkınma ve modernizasyon ile birlikte anılacağını belirterek Türk milletinin hafızasında Atatürk isminin sonsuza dek yaşayacağını vurguluyor. Ardından söz alan Atatürk ise, sözlerine "Türk milleti **tabben (tabiatı itibarıyla)** demokrattır" diye başlıyor ve "Bu yüksek gayede zaten çok yükselmiş bulunan Amerika milletinin Türk milletiyle beraber olduğundan hiç şüphem yoktur" ifadeleriyle sürdürüyor.

Atatürk'ün kendisine güven mektubu sunan Amerikan elçisiyle düzenlediği basın toplantısının kaydı, Türk arşivlerinde de bulunuyor. 1927 sonbaharına ait olan Türk kaydında görüntü ve ses senkronizasyonunun [eşleme] sonradan gerçekleştirildiği ve ses kayıt cihazının çok ilkel olması nedeniyle 2 dakika 19 saniyelik konuşmada Atatürk'ün sesi çok ince olarak duyulmakta, video da oldukça bozuk görülmekteydi. Celal Bayar tarafından Türkiye İş Bankası'na yaptırılan "Atatürk Sevgisi" adlı filmde bu görüntüler yayınlanmıştı. Kayıtta Atatürk, yeni Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkileri anlatırken şu ifadeleri kullanıyor:

"Muhterem Amerikalılar, Türk milletiyle ve karşımızda bulunduğuna emin bulunduğum muhabbet ve samimiyetin tabii menşei hakkında birkaç söz söylemek isterim. Türk milleti **tabben (tabiatı itibarıyla)** demokrattır. Eğer bu hakikat medeni beşeriyet tarafından tamamıyla anlaşılmamış bulunuyorsa bunun sebeplerini muhterem sefiriniz (elçiniz) Osmanlı İmparatorluğu'nun son devirlerine işaret ederek çok güzel ifade ettiler. Diğer taraftan Amerikan milletinin istinad ettiği (dayandığı) demokrasi... Bu yüksek gayede zaten çok yükselmiş bulunan Amerika milletinin Türk milletiyle beraber olduğundan hiç şüphem yoktur. (...)"

Vatan gazetesinde yayımlanan bu haber ve görüntüler başta Hürriyet gazetesi olmak üzere aynı günkü birçok sitede yer almıştır. Buralarda da yukarıdaki metne hiç dokunulmamış ve yanlışlar düzeltilmemiştir.

Yazımın bundan sonraki bölümünde Koçbaş'ın metninde iki defa geçen "**tabben (tabiatı itibarıyla)**" kelimesi üzerinde duracak ve ilgili kimi konulara dikkat çekmeye çalışacağım.

Metinde *tabben* olarak yazılan kelimenin doğru biçimi *taben* olmalıdır. Kelime Arapça kökenli *tab* ' kelimesinin *-en* ekiyle (tenvin = nunlama) yapılmış zarf biçimidir.

Kelime, TDK *Türkçe Sözlük*'ünde (=TS) *taban* olarak yer almaktadır: **taban (II)** zf. (*taban*) Ar. *ṭab'an* esk. **1.** Huy bakımından. **2.** Yaradılıştan." (TS 2011: 2237).

Kelime *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'te (=MBTS) şöyle verilmiştir: **TAB'AN** zf. (Ar. *ṭab'* in tenvinli şekli *ṭab'an*) Yaratılış bakımından, yaratılış gereği: *İnsan çoluğunu çocuğunu düşünmeye tab'an mecburdur* (Şemseddin Sâmî). *Ve yazdıklarını bekletmeyerek meydân-ı intişâra koymaya tab'an mâil olurlar* (Muallim Nâci) (MBTS 2010: 1182).

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi, TS'de Arapça kökenli *tab'* kelimesinin sonunda yer alan ayın ünsüzü gösterilmemiş, "Ayağın alt yüzü, aya" anlamına gelen Türkçe kökenli *taban* ile aynı biçimde yazılmış ve I, II diye numaralanarak birbirinden ayırma yoluna gidilmiştir. MBTS ise kelimeyi Arapçadaki biçimiyle almış, ayın sesini kesme işaretiyle göstermiştir. TS'nin 1998 yılında yapılan baskısında (Türkçe Sözlük 1998: 2107) ise kelime *tab'an* olarak verilmiştir. Bilindiği gibi, Türk Dil Kurumu 2005 yılında yayımladığı *İmla Kılavuzu ve Türkçe Sözlük*'te Arapça kelimelerdeki ayın ve hemze seslerini kesme işaretiyle göstermekten vazgeçmiştir.

Sözlüklerde *taban* veya *tab'an* olarak yer alan kelimenin Ar. *tab'* köküne *-an* ekinin eklenmesiyle oluştuğunu söylemiştik. İsim tabanlarına gelerek zarf yapan *-an* ekine Arapça gramerde 'tenvin' denilmektedir. Bu söz TS'de yer almamaktadır. MBTS'de ise şu anlam verilmiştir: "Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu kelimenin sonunu *-en*, *-ün*, altına konduğu zaman *-in* olarak okutan hareke: "Aklen.", "Şeklen." (MBTS 2010: 1236). Dikkat edilirse, MBTS'de üstüne konduğu kelimeleri *-an* biçiminde okuttuğuna işaret edilmemiş fakat *tab'an* örneği kalın ünlüyle yazılmıştır. Sözlük, *bazen* kelimesini de **BÂZAN - BÂZEN** biçimleriyle vermiş; Yakup K. Karaosmanoğlu, Ahmet Haşim ve Refik H. Karay'dan aldığı cümlelerde kelimeyi *bâzan* olarak yazmıştır (MBTS 2010: 125).

Çağdaş Türkçede Arapça kökenli kelimelerde *-ün* okunan biçimi *mef'ulün*, *failatün* vb. kalıplarda, *-in* okunan biçimi *bihakkın* "hakkıyla" gibi kelimelerde nadiren kullanılırken *-en*'li biçimi canlı olarak yaşamaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesindeki *-en*'li kimi örnekleri şunlardır: *acilen*, *alenen*, *aslen*, *bazen*, *fülen*, *fikren*, *fiziken*, *hakikaten*, *kalben*, *maddeten*, *manen*, *rağmen*, *resmen*, *tibben*, *usulen*, *zihnen*. Eski yazım kılavuzlarında *bazan* "bazen" örneğindeki gibi *-an*'lı biçimleri varsa da günümüzde kelime tabanı ister kalın ünlülü, isterse ince ünlülü olsun, bütün örnekler *-en* eki almaktadır. Kalın ünlülü *ba'z*, *rağm*,

tıbb gibi Arapça kelimelerin zarfları *bazan*, *rağman*, *tıbban* biçiminde kalın olarak yazılmadığı için bu kelime de *taban* (*tab'an*) değil, *taben* (*tab'en*) olarak yazılmalıdır.

Yukarıda bahsi geçen konuşmayı dikkatle dinledim. Osmanlı Türkçesini çok iyi bilen, yazan ve konuşan Atatürk'ün Koçbaş'ın iki defa **tabben** diye yazdığı kelimeyi Arapçada olduğu gibi **tab'en** olarak seslettiğini tespit ettim.

Açıkça görülüyor ki, haberi yazan Uğur Koçbaş bu kelimeyi kullanırken hiçbir sözlüğe bakma gereği duymamış, kendi söz dağarcığına ve bilgi birikimine güvenmiştir. Yazar bu kelimenin yapısını *tıbben*'e benzetmiş olabilir. Ama *tab'* ile *tıbb* arasında biçimce ve anlamca bir benzerlik veya ortaklık yoktur. *Tıbb* kelimesi tek başına kullanıldığında *tıp* biçimini almaktadır. Hatta Türkçede bu biçim o kadar yaygınlaşmış ve kabul görmüştür ki, gençlere hangi fakültede okuduğunu sorduğunuzda "**tıpta**", hangi fakülteye gittiğini sorduğunuzda ise "**tıpa**" cevabını vermektedirler. Oysa bu kelime *-a/-e* yönelme durumu ekiyle *-i/-i* belirtme durumu ekini alınca kökteki ikinci ünsüz ortaya çıkacak ve *tıbba*, *tıbbı* biçimlerinde yazılacaktır.

Tab' kelimesi nedir ve nerelerde kullanılır?

Arapçada yazılışları aynı olup anlamları ayrışan iki *tab'* kelimesi bulunmaktadır. Bunlar TS'de (TS 2011: 2236) şöyle verilmiştir:

tab (I) *is. Ar. řab' esk.* Mizaç, huy, tabiat, karakter.

tab (II) *is. Ar. řab'* Bası.

Birinci kelime tek başına kullanılmasa da bu kökten türetilmiş olan *tabi*, *tâbi* (*tâbi kılmak*, *tâbi olmak*, *tâbi tutmak*), *tabii*, *tabiat*, *tabiiyet* gibi kelimeler dilimizde yaşamaktadır. TDK 2005 ve 2011 baskılı sözlüklerinde *tâbi* kelimesindeki düzeltme işaretini atmıştır. 2005 baskılı TS'deki durumu çelişkili bulmuş ve "Tabi ve Tabii, Ama Hangisi?" (Argunşah 2010: 195-198) başlıklı bir yazı yazmıştım.

İkinci kelimeye gelince, bu kelimenin açık anlamı TS'de burada değil, Türkçe karşılık olarak türetilmiş olan "bası"da verilmiştir. Bu durum *Türkçe Sözlük* için bir kuraldır. *Tab'* kelimesinin bir de göndermesi bulunmaktadır: **tabetmek, -der** (*-i*) *Ar. şab' + etmek* Basmak. (TS 2011: 2238). Yeni nesil bilmese de teknolojinin bu kadar yaygınlaşmadığı 2000'lerin başlarına kadar fotoğraf makinemizle çektiğimiz resimleri fotoğrafçılarda *tabettirir* yani bastırırdık. O yıllarda *fotoğraf tab'ı* tamlaması da bol bol kullanılırdı.

Kelime, MBTS'de **TABI - TAB'** olarak iki farklı imlayla verilmiştir. Bu kökten türetilmiş fail ismi olan **tabi** (ta:bi:) de "1. Basıcı. 2. Yayımcı" (TS 2011: 2238) anlamlarıyla TS'de yer almaktadır. MBTS'de bu kelime **TÂBİ** başlığıyla

ve “1. Kitap basan, kitap bastıran kimse. 2. Yayımcı, nâşir, editör.” (MBTS 2010: 1183) olarak anlamlandırılmıştır. TS’de “basma” anlamındaki *tab* kökünden türetilmiş *tabaat* “Basımcılık” (TS 2011: 2236), *matbaa* “basımevi”, *matbu* “basılı, basılmış (kâğıt, kitap vb.)”, *matbua* “basma”, *matbuat* “basın” (TS 2011: 1634-1635) kelimeleri de bulunmaktadır. Buna MBTS’de **TAB’A** “Kitap, dergi vb. basma, bir kitabın her defaki baskısı” (MBTS 2010: 1182) kelimesini de ekleyebiliriz.

Görüldüğü gibi, Arapça kökenli *tab* kelimesinden türetilmiş *taben* zarfı sözlüklerde farklı biçimlerde yer almakta, yeterince tanınmadığı için de yanlış kullanılabilir. Hâlbuki mecbur kalınmadıkça yabancı kökenli kelimeler kullanılmamalı, mecbur kalındığında ise doğru kullanmak için mutlaka sözlük ve yazım kılavuzlarına bakılmalıdır.

Kaynaklar

Argunşah, Mustafa (2010), *Sözüm Türkçe Üstüne*, 2. bs., Kesit Yayınevi, İstanbul.

Ayverdi, İlhan (2010), *Kubbealtı Lugatı Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yay., İstanbul (=MBTS).

Türk Dil Kurumu (2011), *Türkçe Sözlük*, 11. bs., Ankara (=TS).